АРЗУЛАР, ТӘКЛИФЛӘР

ГОЈ ҺАМЫ ТАНЫСЫН

Јај фәсли јахынлашдыгча шәһәримизә кәлән туристләрин сајы да артыр. Тез-тез Бакынын күчә вә мејданчаларында, тарихи абидәләринин јанында вәтәнимизин узаг јерләриндән кәлмиш туристләри, онлара мә'лумат верән мүшајиәтчиләри көрмәк мүмкүндүр: «Бу Бүнјад Сәрдаров күчәсидир; бу күчә исә Һүсү Һачыјевин адыны дашыјыр...» дашыјыр...»

Күчәләрә адлары верилмиш шәхсләр барәсиндә «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетиндә дәрч едилмиш кичик һәчмли мәгаләләр бу чәһәтдән фајдалы тәшәббүсдүр. Бундан сонра да белә мәгаләләрин гәзетдә чапы јахшы оларды.

Тәәссүф ки, «Әдәбијјат вә инчәсәнәт» гәзетини гонагларымызын чоху охуја билмир. Она көрә дә күчәләрин адлары барәдә мә'мумат китабы бурахмағын вахты чатмышдыр.

Бундан әлавә, өлкәмизин бир сыра шәһәрләриндә күчәләрин башланғычында вә ахырында күчәјә ады верилмиш тарихи шәхсијјәтләр барәдә гыса мә'лумат јазылмыш лөвһәләр вурулур. Бу тәчрүбәдән Бакыда да истифадә едилмәси фајдалы оларды.

И. П. ГУЛИЈЕВ

Ленин мүкафаты лауреаты, техники елмләр доктору, профессор.

1 ИЈУН—УШАГЛАРЫ' БЕЈНӘЛХАЛГ МҮДАФИӘ КҮНҮДҮР

Кәләчәјин рәггаслары

Мараглы тамаша

Меһди СЕЈИДЗАДӘ

ГАЈҒЫ ДА ЛАЗЫМДЫР, ТӘЛӘБКАРЛЫГ ДА

МҮЗАКИРӘ ЕДИРИК

- ◆ НАРАЗЫЛЫҒЫН СӘБӘБЛӘРИ ВАР.
- ◆ ЧОХ ОЛСУН, ЈАХШЫ ОЛСУН.
- ◆ МУҒАМ СТУДИЈАСЫ АЧМАГ ЛАЗЫМДЫР.

Муғам мәним тәсәввүрүмдә, һәр шејдән әввәл, әһвал-руһијјәдир, инсан һиссләринин мүхтәлиф сәпкили, мүхтәлиф чаларлы ифадәсидир. Өзү дә бу чаларлар о гәдәр зәнкиндир ки, муғамата гулаг асанда бә'зән бир анлыға һарада олдуғумузу белә унудуруг. Мүхтәлиф кушәләр, халлар, гајнатмалар бир-бирини әвәз етдикчә үрәјимизин ән инчә, нечә дејәрләр, ән әлчатмаз телләри еһтизаза кәлир. Истәјирсән ки, бүтүн гајғылардан, бүтүн вәрдишли һәрәкәтләрдән гачасан вә саатларла үрәјинин дөјүнтүсүнә гулаг асасан. Каһ ганадланмаг, учмаг истәјирсән, каһ да саатларла сусмаг...

Белә һиссләри о заман кечирирсән ки, мүғәннинин ифачылығы да, сәси дә, охудуғу гәзәлин руһу да, сөзләри дә сәнә доғма олур. Кәрәк һәр муғам үчүн мүвафиг гәзәл сечмәји бачарасан. Мисал үчүн, «Чаһаркаһ» муғамыны көтүрәк. Бурада гәһрәманлыг руһу күчлүдүр. «Чаһаркаһ» охумаг истәјән мүғәнни биринчи нөвбәдә буну нәзәрә алмалыдыр. Нәзәрә алмалыдыр ки, сечдији гәзәлин сөзләри динләјичини јериндән тәрпәтмәли, онун һиссләрини сәфәрбәр етмәлидир. «Забул-секаһ» исә халис лирик муғамдыр. Фүзулинин мәшһур «Гејри» рәдифли гәзәлинин бу бејти сакит, лирик әһвал-руһијјәни көрүн нечә көзәл ифадә едир:

Нә јанар кимсә мәнә
атәши дилдән-өзкә,
Нә ачар кимсә гапым
бади-сәбадан гејри.

«Раст» муғамы исә башга сәпкилидир. Бурада әзәмәт вә сәфәрбәрлик руһу күчлүдүр. Үмумијјәтлә, һәр муғамын өз аһәнкини, өз нәбзини тутмаг лазымдыр. Бә'зиләриндә хоша кәлән һүзн, бә'зиләриндә исти, доғма көврәклик, бә'зиләриндә исә мүәјјән әһвал-руһијјәдән доған вәчд вар. Мүғәнниләр чох вахт бу инчәликләри бир-бириндән ајырд едә билмәдијиндән мүвафиг гәзәлләр сечмәкдә чәтинлик чәкирләр. Күнаһ кимдәдир? Әлбәттә, онларын өзүндә! Көркәмли мүтәхәссисләрлә мәсләһәтләшмәк, фикир бөлүшмәк анчаг фајда верәрди.

Наразылыға сәбәб олан бир чәһәт дә одур ки, чох вахт мәтнләр тәһриф едилир. Мүзакирәдә иштирак едән јолдашларын бу фикри илә там шәрикәм: бир чох ифачыларын үмуми савады да аздыр, мусиги саваны да. Мәтнләрин тәһрифи дә бурадан ирәли кәлир. Мүғәнни бир дә она көрә тәһрифә јол верир ки, охудуғу гәзәли јахшы баша дүшмүр. «Сәнсиз кечә-күндүз фүзун олур фәлакәтим» әвәзинә «Сәнсиз кечә-күндүз фүзун олур фәрагәтим» охујур. Классик гәзәлләримизи там баша дүшмәмәк ејиб дејил. Јахшы олар ки, гәзәлин үмуми руһуну тута билмәјәндә, ајры-ајры изафәт бирләшмәләрини анлаја билмәјәндә мүтәхәссисләрә, мәсәлән, тәдгигатчы алимләрә, тәчрүбәли шаирләрә мүрачиәт едилсин. Мән белә ханәндәләр танıјырам. Һөрмәтли мүғәннимиз Шөвкәт Әләкбәрова дәфәләрлә мәнә зәнк вуруб, көмәк истәјиб, мәсләһәт алыб. Бу, о демәкдир ки, мүғәнни өзүнә тәләбкарлыгла јанашыр, классик шаирләрә мәһәббәт бәсләјир, динләјичиләрә һөрмәт едир. Одур ки, Шөвкәт ханымын ифасында һәр шеј јерли-јериндә олур. Бәс нә етмәли? Бирчә чыхыш јолу галыр: мүғәнниләр классик ше'р гајда-ганунларыны өјрәнмәлидирләр. Бу чәһәтдән, мүзакирәдә «Һаглы тәләбләр» мәгаләси илә чыхыш едән филоложи елмләр намизәди Ариф Мәммәдовун фикирләри илә шәрикәм: «Мусиги мәктәбләриндә әдәбијјат вә онун нәзәријјәси тәдрис едилмәлидир. Мүғәнниләр поетиканы, ше'рин, әрузун, һечанын, гајда-ганунларыны мүәјјән гәдәр билмәлидирләр».

Бир дә көрүрсән ки, мүғәнни, һеч дәхли олмадан, чох зилдән башлады. Бу нәдән ирәли кәлир? Јә'гин ки, ханәндә елә илк анлардан динләјичиләрин алгышыны газанмаг, «көрүрсүнүзмү, мәним сәсимдә нечә әзәмәт вар!»—демәк истәјир. Белә һалларда нә гәдәр диггәтлә гулаг ассан да, сөзләри јахшы ајырд едә билмирсән. Мәнә елә кәлир ки, мүғәнни охумаға пәсдән башламалыдыр. Анчаг бу һалда сөзләри дәгиг чатдырар вә динләјичини сәфәрбәр едәр. Елә лагејд мүғәнниләр дә вар ки, сөзләрә е'тинасыз јанашыр, гәзәли мүкәммәл әзбәрләмәјә тәнбәллик едирләр. Бу да пис нәтичә верир: нә вахтса, алајарымчыг өјрәндији бир-ики гәзәли һәр јердә охујур. Классик шаирләримизин һеч дә һамысынын дили «ғәлиз» дејил. Баһар Ширванинин елә садә, ајдын гәзәлләри вар ки, бунлары асанлыгла әзбәрләмәк олар. Мәним бир тәклифим вар: ифачылара көмәк мәгсәдилә классик гәзәлләрин ән јахшыларыны, һәм дә садәләрини сечиб бир китабчада чап етмәк пис олмазды (нечә ки, халг маһныларынын мәтни китабы бурахылыб).

Бә'зиләри дејир ки, кәнч мүғәнниләр чохалыб, бунун гаршысыны алмаг лазымдыр. Бу, сәһв фикирдир. Кәнч мүғәнниләрин чохалмасы о демәкдир ки, кәләчәкдә онларын арасындан әсил ханәндәләр јетишәчәк. Бүтүн дөврләрдә белә олуб, белә дә олачаг. Инчәсәнәтин мүхтәлиф саһәләриндә дә, әдәбијјатда да беләдир. Ше'рләрини мүхтәлиф мәтбуат сәһифәләриндә чап етдирән онларла, јүзләрлә кәнч мүәллифдән анчаг бир нечәси бөјүк әдәбијјата «вәсигә» алачаг. Чаббар Гарјагдыоғлу, Әләскәр Абдуллајев вә Сејид Шушинскинин дөврүндә онларла јанашы нечә-нечә ханәндә олуб. Инди онлары ким танıјыр? Демәк, кәнч мүғәнниләрин сајынын чохалмасындан тәшвишә дүшмәјә дәјмәз. Еләчә дә ансамблларын чохлуғундан, мәнчә, нараһат олмамалыјыг. Һөрмәтли мүәллим Әһмәд Бакыханов дејир ки, «Аз олсун, јахшы олсун». Мән дә дејирәм ки, чох олсун, јахшы олсун. Мәсәл вар: «Ајағыны јорғанына көрә узат». Бунун әкс чавабы да вар: «Ајағымы да узадырам, јорғанымы да»...

Мән радио илә верилән муғамат вә халг маһнылары концертләринә һәмишә гулаг асырам. Бә'зән дикторун е'ланыны ешитмәдијимдән нә гәдәр диггәт верирәмсә, охујанын ким олдуғуну мүәјјән едә билмирәм. Бә'зиләрини Һачыбаба Һүсејновла, бә'зиләрини Јагуб Мәммәдовла, бә'зиләрини дә Зејнәб Ханларова илә гарышдырырам. Кәрәк мүғәннинин өз сәси, өз нәфәси, шаирләр демишкән, өз «дәсти-хәтти» олсун. Кәнчләр танынмыш мүғәнниләри һәвәслә јамсылајырлар. Ким билир, бәлкә бунунла фәхр едәнләр дә вар: «Көрүрсән, мәнә дејирләр ки, сәни Шөвкәтдән сечмәк олмур!..».

Мә'лумдур ки, кәнч ифачыларын чоху рајонлардан кәлир, бәдии өзфәалијјәт коллективләриндә јетишир. Одур ки, Закир Бағыров демишкән, онлардан јүксәк ифачылыг мәдәнијјәти тәләб етмәк олмур. Мәнә елә кәлир ки, белә кәнчләрә көмәк мәгсәдилә филармонијанын нәздиндә муғам студијасы ачмаг вахты чатыб. Студијада мәшғәлә апармаг үчүн көркәмли ифачылары, муғам усталарыны, мусигишүнаслары чәлб етмәк оларды. Кәнчләрә нүмунә көстәрмәк үчүн орада тәчрүбәли мүғәнниләр чыхыш едәрдиләр. Бу, чох фајда верәрди. Гој, әлагәдар тәшкилатлар, хүсусән филармонијанын рәһбәрлији бу барәдә фикирләшсинләр.

Һәрдән радио васитәсилә кечмиш мүғәнниләрин лент јазылары верилир. Тәкчә бунунла кифајәтләнмәк дүзкүн дејил. Мусиги һәвәскарларынын евләриндә классик ханәндәләримизин онларла валлары јатыб галыр. Республика Сәсјазма архиви вә радио-телевизија верилишләри комитәси бу валлары топламаға чалышмалыдыр. Онлары јенидән бәрпа етмәк, сәсләрини тәмизләмәк, күтләви истеһсала бурахмаг һаггында фикирләшмәјә дәјәр. Ахы, классик ханәндәләримизин ифачылығы кәнч мүғәнниләр үчүн әсил мәктәбдир.